

هه‌لسه‌نگاندنی پێژه‌ی خوێندنه‌وه به‌زمانی کوردی لای خوێندکارانی کورد له زانکۆی که‌رکوک

کریم احمد عزیز¹ ، سامان بهمن حمید²

¹زانکۆی گه‌رمیان/کۆلیژی په‌روه‌رده‌ی بته‌په‌ت

²زانکۆی گه‌رمیان/کۆلیژی په‌روه‌رده

Article Info

Received: July, 2019

Revised: July, 2019

Accepted: September, 2019

Keywords

خوێندنه‌وه به‌زمانی کوردی، که‌رکوک

پوخته

ئامانج له‌م توێژینه‌وه‌یه هه‌لسه‌نگاندنی پێژه‌ی خوێندنه‌وه‌یه به‌زمانی کوردی لای خوێندکارانی کورد له‌زانکۆی که‌رکوک . توێژه‌ران نمونه‌ی (44,10%) کۆمه‌لگه‌ی توێژینه‌وه‌ی وه‌رگرتوه که ژماره‌یان ده‌کاته (63) خوێندکار به‌گۆراوی په‌گه‌زی (نێر) و (مێ) له‌ چوار به‌شی زانستی کۆلیژی ئاداب زانکۆی که‌رکوک ، هه‌روه‌ها داتاگان له‌پێگه‌ی فۆرمیکی راپرسییه‌وه که هه‌ستاوین به‌ ئاماده‌کردنی به‌ده‌سته‌پێنراوه ، بۆ شیکارکردنی داتاگان ئاماره‌کانی ئامارکردنی ناوه‌ندی شیاوی و کیشی سه‌دی و هاوکیشه‌ی پێرسۆن به‌کارهاتوون ، له‌کۆتاییدا گه‌یشتین به‌م ئه‌نجام و راسپاردانه‌ی خواره‌وه :

- هه‌ستی نه‌ته‌وه‌یی له‌و شاره .
- به‌پێی گۆراوی په‌گه‌زی ته‌نها یه‌ك بپه‌گه‌ لای په‌گه‌زی (مێ) سه‌رکه‌وتوو نه‌بووه به‌ ناوه‌ندی شیاوی (1,75) و کیشی سه‌دی (58,33) ئه‌ویش باس له‌ خوێندنه‌وه به‌زمانی کوردی پێگه‌یه‌کی ئاسان نییه .
- کردنه‌وه‌ی په‌رتوکخانه کوردی زیاتر و پێشه‌نگای کتێب به‌شێوه‌ی به‌رده‌وام ، بۆ ئه‌وه‌ی خوێندکارانی زانکۆی که‌رکوک ئاگاداری کتێبه‌ نوێیه‌کان بن به‌ زمانی کوردی .
- ئه‌نجامدانی کۆنفرانس و ۆرک شوێنی تابه‌ت به‌ گرنگی خوێندنه‌وه به‌ زمانی دایک لای خوێندارانی زانکۆی که‌رکوک .

Corresponding Author

هه‌ریه‌که له‌ دیراسه‌ بیانیه‌کانی (الجبوری، 2001، 9) و (السعدی، 2002، 2) و دیراسه‌ کوردیه‌کانی (میکه، 2010، 1) و 94). هه‌ریۆیه جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر فێرخواز و به‌سه‌نته‌رکردنی (Centered Progressivism Student) واته‌ خوودی خوێندکار به‌ بیرکردنه‌وه و په‌رسیارکرن و چالاک‌ی هه‌ستتیت ، فێرخوازیکی چست و چالاک و خاوه‌ن بیرکردنه‌وه و په‌رسیاری مه‌عریفی دروست ده‌بیت که له‌ ئیستادا ئه‌رکی سه‌ره‌کی مامۆستایه‌ خوێندکار بۆ ئه‌و مه‌به‌سته ئاراسته‌بکات . ئه‌گه‌ر ئاوڕیک له‌ مێژوو ده‌ینه‌وه ده‌بینین سه‌ره‌تا به‌هۆی پێداویسته‌کانی مۆف و

پێشه‌کی

له‌راستیدا رهاوتنی خوێندکارانی زانکۆ له‌سه‌ر ئه‌زبه‌رکردن پشتم به‌ستن به‌و مه‌عریفه‌یی مامۆستا ئاراسته‌یان ده‌کات ، په‌نگه‌ له‌وه‌وه سه‌رچاوه‌یان گرتبیت مامۆستایانی زانکۆ ته‌نها مه‌عریفه ئاراسته‌ بکه‌ن له‌ به‌کارهێنانی پێگای وانه‌وتنه‌وه‌ی کلاسیکی و له‌به‌رامبه‌ردا فێرخوازه‌کانیش پشتم به‌ئه‌زبه‌رکردن به‌سه‌نت، به‌بێ شروقه‌کاری و تیغه‌پشتم و گه‌شه‌دان به‌ بیرکردنه‌وه‌ی فێرخواز ئه‌م کرداره‌ش وا ده‌کات ئه‌و زانیاریانه‌ی خوێندکار وه‌ریده‌گریت له‌ یاده‌وه‌ریدا زۆر نه‌مبێتته‌وه (هندی و آخون، 1992، 223)، ئه‌م راستیه‌ش له

که رۆلی کاریگری ههیه له پیکهتانی که سایهتی به هه مو ره هه نده جیاوازیه کانییه وه. (عومر، 2015، 27). ده بیته خویندنه وه بۆ خویندکار و ماموستا و کهسانی پسیژر و شارهزا له ناوه نده کانی زانستدا چهند هینده گرنگتر بیت، که واته ئه گهر خویندنه وه گرنگترین هویه کانی به ده ستهینانی زانست و زانیاری بیت، ههروهها زانست و زانیاری یه کیک له مه رجه هه ره گرنگه کانی پیکهتانی ژون و ژیاری مرۆقایه تی بیت که واته نابیت که مه ترخه می بکه ین له ره نگرێژکردنی ژانی تاکه که سی و کۆمه لگه بیمان به خویندنه وه. (بکار، 2017، 17) ئه مه و له کاتیکیدا خویندکاری زانکۆ ویناده کریت به وهی یه کیک له ده روزه کانی به ریه برندی ژینگه ی زانست و زانیاریه له ناوه نده ئه کادیمییه کان، هه ر بۆیه گرنگرین ده روزه کانی پرۆسه ی په روه رده یی به بی خویندکار ناتوانیت زانست و زانیاری به ئه نجام بگه یه نیت (خمله، 2014، 61) له کاتیکیدا خویندکاری زانکۆ به و تاکه ده ناسریت که له قوئاغی لاویدایه و توانای هزی له ئاستیکی به رزدایه، له بهر ئه مه توانای هه ستانی به کرداره هزریه جۆراو جۆره کان هه یه وه که هه سترکردن به کیشه و بیرکردنه وهی داھینه رانه، پئووستی به رده وامی بۆ به کارهینانی ئه م توانایه هه یه. (راشد، 2007، 55).

ده توانین گرنگی توێژینه وه که به کورتی له م خالانه ی خواره وه بخه یه پروو:

- 1- گرنگی رێژه ی خویندنه وه له پوانگیه ی فیرخوازان وه له زانکۆی که رکوک .
- 2- له رینگه ی ئه نجامه کانی ئه م توێژینه وه یه، ده توانریت پشیناری چاره سه ر بکری، بۆ یارمه تیدانی رێژه ی خویندنه وه له ی خویندکارانی کورد له و شاره گرنگه .
- 3- ئه م توێژینه وه یه یارمه تیدهر ده بیته بۆ فیرخوازان بۆ زانینی لایه نی به میز ولاوازی خویان، له مه ر دۆخی خویندنه وه له و ناوه نده گرنگه ی شاری که رکوک .

ئامانجی توێژینه وه که: Research Objective:

- 1- زانینی رێژه ی خویندنه وه له ی خویندکارانی کورد له زانکۆی که رکوک (کۆلیژی ئاداب)
- 2- هه لسه نگانندی رێژه ی خویندنه وه به زمانی کوردی له ی خویندکارانی کورد له زانکۆی که رکوک (کۆلیژی ئاداب) بۆ سالی خویندنی 2018-2019.

سنووری توێژینه وه که: سنووری توێژینه وه که خۆی ده بیته وه له هه لسه نگانندی رێژه ی خویندنه وه به زمانی کوردی له ی خویندکارانی کورد له زانکۆی که رکوک (کۆلیژی ئاداب) بۆ سالی خویندنی 2018-2019.

ناساندنی چه مکه کان: Definitions of Terms

یه کم / هه لسه نگاندن : Evaluation

گه شه یی ئه قلی و پیکه وتنی بواره کانی تری ژیان و ده زنگا کانی چاپه مه نی بواری فیخرکردن و له نیویشیاندنا خویندنه وه له و قاوغه سه ره تایه ها ته دره وه و په رده ی سه ند و به ها تنه کایه یی ناوه نده زانستی و دروست و بون له دایک بوونی زانکۆکان، له ژیر رۆشنایی پیداو یستیه کانی تاکدا، گرنگیدان به خویندنه وه ی تاکه که سی له ی خویندکاران په رده ی سه ند، هه ر وه ها له ئاستی کۆمه لگه ش فیرخوا و خوینره به دوا ی ئه و با به ته دا ده گه ران که پیداو یستیه مه عنه وه کانیان پرده کردنه وه بۆ ئه وه ی که له کی لئوه ربگریت و رۆشنیری خۆی پی زیاد بکات، که واته خویندنه وه وه که بنه مایه کی سه ره کی له ژانی کۆمه لایه تی هه ر تاکیکدا خۆی سه لماند و بوه به پئووستیه کی هه میشه یی بۆ هه ر تاکیک شابه شانی ئه و گۆرانکاریه رۆشبریانه برۆن که له کۆمه لگادا رووئه دات (حسین، 2015، 197).

له پوانگیه ی چاپیکه وتن له گه ل ماموستایانی و خویندکاران له زانکۆی که رکوک بۆ مان ده رکوت چه ندین گرفت له لای خویندکارانی کورد که له که بوه گرفتی خویندنه وه به زمانی کوردی به تابیته له نیو ئه و دامه زراوه رۆشنیرییه و خویندکاره کورده کانی به زمانی دایک به گرفتیکه گه وره مان زانی له م قوئاغه هه ستیاره ی میژووی کلتووری و رۆشنیری و پامیاری ئه و شاره گرنگه کوردستانییه . هه ر وه ها هه ستمان به وه کرد که فیرخوازه کان که مترین خویندنه وه یان به زمانی کوردی هه بووه له قوئاغی پیش زانکۆ . هه ر وه ها نه بوونی سه رچاوه ی زانستی پئووست به زمانی کوردی، له هه مووی گرنگتر نه بوونی توێژینه وه یه کی زانستی له ده رخستنی گرفته کانیان له زانکۆی که رکوک . ئه م خالانه له و کیشانه بوون بوون بوون به هۆی پالنه ری توێژه ران بۆ ئه نجامدانی ئه م توێژینه وه یه .

▣ به شنی یه کم : ناساندنی توێژینه وه

گرنگی توێژینه وه: The Importance the Research:

زمان ئه و ده نگانیه که نه ته وه کان مه به سه ته کانی خۆیانی پی درده برین. (عه بدلولوه اب، 2015، 8) یاخود وتراوه به ره مه یکی کۆمه لایه تیه و سیسته میکی ده نگی ریکوپیکه بریتیه له کۆمه لیک هیمای خۆی له خۆه که له لایه ن کۆمه له وه په سه ندرکراوه بۆ مه به سستی په یوه ندیکردن به کاریده هینن (عه بدولا، 2008: ل 22) هه ر بۆیه هه ر نه ته وه و کۆمه له یه کی مرۆی له رینگه ی ئه و زمانه ی پی ده ویت و ده نووسیت خۆی له گه ل گۆرانکاریه کانی سه رده م ده گونجینیت . له گرنگترن پایه کانی بالا بوونی هه ر نه ته وه و کۆمه له یه کیش خویندنه وه یه، چونکه له رینگه ی خویندنه وه وه زانیاری و زانست وه رده گیریت و به ره م دیت وا له مرۆف ده کات په یوه ندی راسته وخۆ ببه سیتت له گه ل تاکه کانی کۆمه لگه دا، هه ر وه ها تیگه یشتنی هه بیته له زانیاریه مرۆقایه تیه کان له ئیستار رابردویدا، هه ر وه ها له گرنگترین هۆکاری په یوه ندیکردنی مرۆف و کاریگری نواندنیه تی له هه ز و بیری که سانی تر، سه رباری ئه وه ی

هزری وتوانای جۆراوجۆره، تایبهتمه ندیه کانی سودی ههیه له دیاریکردنی ئامانجه کانی که دهتوانی بهدی بهیئت".

چوارهم / زمانی کوردی Kurdish Language :-

- زمانیکه که خه لکی کورد قسه ی پیده کەن، له روی بئه ماله وه به شیکه له زمانه هیندۆئه وروپیه کانی، ئم زمانه له زمانی که قناری مادی که تووه ته وه، زمانی کوردی له نیوان زمانی هیندۆ ئه وروپیه کانی له بوار ی گه وره یی سیهه مین زمانه و ده که ویته دوی زمانی فارسی و زمانی په شتق (ckb.m.wikipedia.org)

- پیناسه ی پیکاری توێژه ران :- زمانی کوردی: زمانیکه هیندۆ ئه وروپیه /هیندۆ ئارییه و خزمایه تی له گه ل هه ریه که له زمانه کانی وه که فارسی و پشتق، بلوچی، تاجیکی ... هتد هه یه، له چه ند زارو شیوه زاریک پیکهاتوه .

شه شه م / زانکۆ (University)

پیکه خراوی جیهانی یونسکو پیناسه ی زانکۆ ده کات به وه ی: زانکۆ ده زگایه کی خاوه ن ئاستیکه به زری زانستیه، به شه زانستی و مرقایه تیه کانی له خۆ ده گریت، جگه له پیشه ی فیکر کن به توێژینه وه ی زانستی هه لده ستیت. (الیونسکو، 1983، 18) .

حه وته م / زانکۆی که رکوک (University of Kirkuk)

پیناسه ی پیکاری توێژه ران :- زانکۆیه کی حکومیه له پیکه وتی 2003/1/17 دامه زراوه ، سه ره تا له چوار کۆلیج پیکهاتوو (یاسا و په روه ده ی زانسته مرقایه تیه کانی و زانست و کشتوکال) ، به لام له ئیستادا پیکهاتوه له (17) کۆلیج ، وه که له پلانی زانکۆ خراوته پوو سالا نه به پیتی بازاری کار هه لی خۆیندن له به شه زانستیه کانی ده خه نه پوو .

به شی دووهم : چوارچۆیه ی تیوری

- پوخته یه که ده رباره ی میژوی خۆیننه وه و گه شه سه ندی :-

خۆیندنه وه دیارده یه کی ده روونی و په روه رده یی و کۆمه لایه تیه و ژۆریه ی کۆمه لگه پیویسته به هه ند وه ری بگرن ، خۆیندنه وه به شداره له ژۆریه ی بواره کاندای وه زانستی ده روونی و کۆمه لئاسی و ئه دهب و میژوو راگه یانندن وه په یوه ندیه کی توندوتۆلی هه یه له گه ل خود دا (عسلونی: 2017، ب3) ئه سته مه باس له بابه تیک بکریت میژوی نه بیته یان به لایه نی که مه وه میژوه که ی نادیار و په نهان بی، زانینی میژوی شته کانی هاوکارمان ده بن له وه ی به شیوه ی باش به لایه نی جیاوازه کانی ئه و بابه تانه ئاشنا بین و بتوانین به شیوه یه کی وردی زانستی له سه ریان بدوین، بیگومان پرۆسه ی خۆیندنه وه وه که سه رجه م بواره کانی تری ژیان بۆ مرقه قان گرکی

- (رسول ، 2014) پیناسه ی کردوه به وه ی " بریاردانه له سه ر نرخ ی بیژکه و کردارو ریبا ز و بابه ته کانی، پشت به ست به سه نگیک یان ئاستیک یان پتوه ریک ، به مه به سستی خه ملاندنی شیایی و وردی و کارایی شته کانی" . (رسول ابراهیم رسول، 2014: 219).

- (عزیز، 2014) پیناسه ی کردوه به وه ی : " پرۆسه یه کی گرنگ و به رده وامه ، مه به ست لئی نرخاندنی ئامانجه کانی وانه وتنه وه و ریگای فیترکاری و پرۆگرام و ئامرازه کانی فیترکارییه که له هه موو ئه مانه مه به ست چه ندیتی به دیهاتنی یان به دینه هاتنی ئامانجه کانه " (عزیز، 2014: 13).

دووهم / خۆیندنه وه Reading :

- (حسن ، 2017) پیناسه ی کردوه به وه ی : " خۆیندنه وه گه شتیکه به تاک و ته نیا، به نیازی خۆ پیگه یانندن به نیو دونیایی به رینی مه عریفه دا، خۆیندنه وه و بیکردنه وه دوانه ن، به بی یه که به ریوه ناچن .

- (محمد ، 2018) پیناسه ی کردوه به وه ی : " خۆیندنه وه ئه و چالاکیه ئالۆزه یه که له جوله یی هه مه جۆری چاوه کانی و ئه ندنامه کانی ده نگ و هه ولدانی میشک بۆ تیگه یشتن پیک هاتوه . خۆیندنه وه یه کی باش به ستراوته وه به هه ماهه نگی ئه م چالاکیانه وه . (ئیرتوغول، 2018، 70).

سییه م / خۆیندکاری زانکۆ University Student :-

- (راشد ، 2007) پیناسه ی کردوه به وه ی : " ئه و که سانه ن که له قوناغیکی خۆیندنی دیارکراو ده خوینن و په یه وه ی پرۆگرامه کانی خۆیندنی بالآ ده کەن له بوارانه ی بۆ خۆیان له ریگه ی به ده سته پینانی نمره کانی قوناغی (12) وێژه یی و زانستی هه لیان بژاردوه و چاوه پیتی ئه وه یان لیده کریت که رۆلینکی باش بگینر بۆ به ره و پیشبردن و چاره سه رکردنی کیشه جۆراوجۆره کانی کۆمه لگه له دوا رۆژدا)). (سه مین، 2017، 374-375).

- (حسین ، 2015) پیناسه ی کردوه به وه ی : " مه به ست له خۆیندکاری زانکۆ سه رجه م ئه و کچ و کورانه ده گرته وه، که له پاش قوناغی ئاماده یی دینه زانکۆو تیکرا بۆ ماوه ی (4-6) ساله به پیتی کۆلیژو به شه پسپۆرییه جیاوازه کانی ده خوینن" - پیناسه ی پیکاری توێژه ران: فیترخاوی زانکۆ گرنگترین کاراکته ری پرۆسه ی فیترکاری و فیتربوونه و خاوه ن تایبه تمه ندی

ناوهنده زانستی و دروست و بون له دایک بوونی زانکۆکان له ژۆر رۆشنایی پێداویستییهکانی خوێندردا گرنگیدان به خوێندنهوهی تاکهکەسی لای خوێندکاران پەرهی سەند، هەر ههوه ها له ناستی کۆمه‌لگه‌ش خوێنەر به‌دوای ئه‌و بابته‌دا ده‌گه‌را که پێداویستییه مه‌عنه‌ویهکانی پرېکاته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی که‌لگی لێه‌ر بگرێت و رۆشنییری خۆی پێ زیاد بکات، که‌واته‌ خوێندنه‌وه وه‌ک بانه‌مایه‌کی سه‌ره‌کی له ژانی کۆمه‌لایه‌تی هەر تاکێکدا خۆی سه‌لامند و بووبه پێویستییه‌کی هه‌میشه‌یی بۆ هه‌رتاکێک چونکه‌ پێویسته‌ مرۆفه‌کان شابه‌شانی ئه‌و گۆرانکارییه رۆشنییریانه بژۆن که‌له کۆمه‌لگادا روونه‌دات . (حسین، 2015، ج1، 197).

- نامانجه گشتیه‌کانی خوێندنه‌وه بریتین له: -

1- پێدانی توانا به‌ فێرخواز بۆ گه‌رانه‌وه بۆ کتێبه‌کان و به‌دوای مه‌عریفه‌دا له واتا جیا جیاکاندا، چونکه‌ وای لێ ده‌کات بتوانێت رۆشنییری خۆی و که‌له‌پوری بناسێت، هه‌روه‌ها له‌ ده‌سته‌که‌وته‌کانی زانست و ژاریی تێبگات.

2- پێدانی توانا بۆ فێرخواز بۆ چێژوه‌رگرتن له‌ خوێندنه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌کانی ئه‌ده‌ب له‌ شیعرو چیرۆک و شانۆگه‌ریی.

3- پێدانی توانا به‌ فێرخواز له‌ نوسینی داهێنه‌رانه‌له‌ بواره جیا جیاکانی ئه‌ده‌بدا، ئه‌مه‌ش له‌ میانیه‌ی خوێندنه‌وه جۆر جۆرییه‌کانیه‌وه بۆ به‌رهمه‌ ئه‌ده‌بیه پلورالیه‌کان .

4- پێدانی سامانیکی زمانی به‌ فێرخواز له‌ وشه‌ و زاراوه‌ و وێنه‌ی هه‌وریه‌ که‌ ژۆریک له‌ کتێبه‌ جیا جیاکان پێن له‌م به‌رهمانه‌.

5- به‌رزکردنه‌وه‌ی ناستی فێرخواز و فراوانکردنی هه‌سته‌کانی که‌وا ده‌کهن فێرخواز بتوانێت به‌ شیوه‌یه‌کی قول بگرێت و توانای داهێنانه‌ی له‌ گشت بواره‌کانی ژاندا هه‌بێت.

6- به‌رزکردنه‌وه‌ی ره‌فتاری فێرخواز له‌ میانیه‌ی خوێندنه‌وه‌ی ژانمانه‌ی گه‌وره‌ پیاوان و له‌ سه‌رکرده‌کان و بیره‌نده‌کان، تاکو هه‌لسوکه‌وتی ئه‌رتی ئه‌وان بکات به‌ رینیشاندنه‌ریک و شوپینان بکه‌وێت.)) (عه‌بدولوه‌حمان، 2014، ج1، 36)

گرنگی خوێندنه‌وه‌ لای خوێنکاری زانکۆ: -

خوێندنه‌وه‌ بۆ هه‌موو مرۆفێک گرنگه‌ ئه‌گه‌ر بیه‌وێت تاکێکی وشیار و به‌ ئاگاو لێهاتوو بێت و ئاگادار به‌ شیک له‌ کایه‌کانی ژیان و بێت یان بیه‌وێت که‌ سێکی رۆشنیرو خوێنده‌وار بێت، چون‌ خوێندنه‌وه‌ و رۆشنییری و دوانه‌یه‌کن له‌یه‌ک جودا نابن، وه‌ ((خوێندنه‌وه‌ وه‌ک یه‌کێک له‌ بابته‌ فێرکارییه‌کان پێویسته‌ له‌ هه‌موو ناسته‌کانی خوێندندا به‌ تاییه‌ت له‌ زانکۆدا له‌ به‌رچاو بگرێت. (حسن اشرفی و دیگران، 1389، ج1، 1046) وه‌ پێشکه‌وتن و شارستانیه‌تی هه‌موو کۆمه‌لگه‌یه‌ک له‌ رێگه‌ی خوێندن و خوێندنه‌وه‌ بوونی کتێبه‌وه‌ ده‌بێت، چونکه‌ ((خوێندنه‌وه‌ توانایی بێرکردنه‌وه‌ و داهێنان و نوێگه‌ری له‌ مرۆفدا به‌رزده‌کاته‌وه‌ ، به‌م شێوه‌یه‌ ئه‌ندیشه‌و بیره‌وایه‌ری تازه‌ له‌ مرۆفدا نیشان ده‌دات، بۆیه‌ چاوه‌ڕوان ده‌کرێت که‌ خوێندنه‌وه‌ ره‌گه‌زێکی نکۆلی لێنه‌کراوی له‌ ژانی زانستی

و به‌های تاییه‌تی خۆی هه‌یه‌، وه‌ یه‌کێکه‌ له‌ وکایانه‌ی په‌یوه‌نیه‌کی زۆری به‌ پێشکه‌وتن و گه‌شه‌کردنی ژیان و ژاری تاک و کۆمه‌له‌وه‌ هه‌یه‌، به‌ بێ خوێندنه‌وه‌ ئه‌سته‌مه‌ بته‌وانین تاکێکی هۆشیار و به‌ ئاگا پێکبێت کۆمه‌لگه‌یه‌کی ته‌ندروست و پێشکه‌وتوو له‌ سه‌رجه‌م بواره‌کانی ژیان .

له‌ میژده‌ نه‌ته‌وه‌ و کۆمه‌لگه‌کان هه‌ستیان به‌ گرنگی خوێندنه‌وه‌ و نووسین کردوه‌ و ئه‌و باوه‌ڕیان لادرووست بووه‌ که‌ له‌ رێگه‌یه‌وه‌ ده‌توانن پێشکه‌وتن و به‌هه‌ووی جیهانی ده‌ره‌وه‌ی خۆیان بکێنه‌وه‌، ئه‌گه‌ر بپوانینه‌ میژووی ئه‌م دوو دیاردیه‌ ده‌بینین مرۆف بۆیه‌ نوسویه‌تی و خوێندویه‌تییه‌وه‌، تاوه‌کو به‌ ده‌نگ پێداویستییه‌کانی باوه‌ری نایینی و ژانی و دوا‌ی مه‌رگه‌وه‌ بچێت، وه‌ک فیره‌وه‌نیه‌کان کردویه‌نه‌، کاتێک ئه‌وان (پیرامیدیان) بونیادناوه‌ و نوسینی (هیرۆگلیفیان) تۆمارکردوه‌، تاوه‌کو ژانی دوا‌ی مه‌رگیان بۆ ته‌رخان بکات، هه‌روه‌ها بۆ مه‌به‌ستی بازرگانیش بووه‌ وه‌کو لای فینیقیه‌کان ده‌بینرێت. بپروانه‌ (بسام برکه‌، 2006، www.eqraa.com))

(سوند دال) له‌ کتێبه‌که‌ی خۆیدا و به‌ سه‌رده‌ی پیره‌ به‌ردینه‌کانی میسر، نوسویه‌تی" له‌ میژووی خه‌ت و کتێبدا ، میسریه‌ کۆنه‌کان له‌ پێش گه‌لانی ته‌ره‌وه‌بوون هه‌روه‌کو چۆن له‌ ژۆریه‌ی بواره‌کانی تری شارستانی مرۆفایه‌تیدا هه‌رده‌م پێشپه‌ربوون، ئه‌وان له‌ سه‌ر په‌ره‌ی به‌ردی (گیایه‌که‌ له‌ ده‌م زه‌لکاوه‌کانی ده‌لتای نیلدا پواوه‌ به‌ یۆنانی پێی ده‌وترا (پاپیروس) ئه‌وان له‌ سه‌ر په‌ره‌ی ئه‌م گیایه‌ نوسویه‌تیانه‌ (بپروانه: سوند دال، 2008، ج1، 6).

پێشده‌چێت پرسه‌ی خوێندنه‌وه‌ له‌ میژوویه‌کی زۆر کۆنه‌وه‌ له‌ دۆلی میژوپیتامیاشدا سه‌ری هه‌لدابێت، ئه‌مه‌ش له‌ و سۆنگه‌یه‌وه‌ دێت ، که‌ خه‌تی بزما‌ری داهێنراوی سۆمه‌ریه‌کانه‌، ئه‌و گه‌له‌ زیندوو و وریایه‌ نه‌شته‌جێی باکو‌ری عێراقی ئیستا بوون، هه‌ندێک سه‌رچاوه‌ی میژووی ره‌چه‌له‌کی سۆمه‌ریه‌کان ده‌بنه‌وه‌ سه‌ر گه‌لی کورد، پێیان وایه‌ ئه‌وان له‌ چیاکانی باکو‌روه‌ کۆچیان به‌ره‌ و پێده‌شته‌کانی باشووری عێراقی ئیستا کردبێت، به‌لام له‌ سه‌رده‌مه‌ کۆنه‌کاندا به‌ زۆری بانه‌ماله‌ی پادشاه و میران و پیاوانی نایینی کتێبیان لای خۆیان گل داوه‌توه‌ و خه‌میان خواردوه‌، ئه‌و سه‌رده‌مه‌ کتێب کالایه‌کی ده‌گه‌من بووه‌ وه‌ ژماره‌ی خوێنده‌واریش زۆر که‌م بوه‌. که‌وابوو پرسی نوسین و خوێندنه‌وه‌ له‌ دۆلی میژوپیتامیدا میژوویه‌کی کۆنی هه‌یه‌، دواتر به‌هۆی داهێنانه‌ی کاغه‌زه‌وه‌، کتێبی ده‌ستنوس به‌ دونیادا بلأو بوه‌توه‌، پاشان به‌ داهێنانه‌ی ئامیری چاپ، کتێب رۆژنامه‌ پرسی خوێندنه‌وه‌یان به‌ جه‌ماوه‌ری کردوه‌، که‌واته‌ له‌ سه‌ره‌تای سه‌ره‌لدانی نوسینه‌وه‌، رۆژانی کتێب و پرسی خوێندنه‌وه‌ و نوسین و خه‌دییه‌کی جه‌ماوه‌ری نه‌بوه‌، به‌لگه‌ سنوورداربووه‌ . (حسن، 2017، ج1، 36، 37).

به‌لام به‌هۆی پێداویسته‌کانی مرۆف و گه‌شه‌یی ئه‌قلی و پێشکه‌وتنی بواره‌کانی تری ژیان و ده‌زگا‌کانی چاپه‌مه‌نی، بواری خوێندنه‌وه‌ش له‌ قاوه‌ سه‌ره‌تایه‌ هاته‌درووه‌ و په‌ره‌ی سەند و به‌ هاته‌نکایه‌یی

راگه‌باندن ، میژوو ، زمانی عه‌ره‌ببی) کۆی فیرخووانی ئهم چوار به‌شه بریتیه له (603) فیرخواز ، خشته‌ی (1) .

خشته‌ی (1) کۆمه‌لگه‌ی تووژینه‌وه‌که (فیرخووانی کوردله کۆلیژی ئاداب)

ژ	به‌ش	قوناغی یه‌که‌م	قوناغی دوهم	قوناغی سێهه‌م	قوناغی چواره‌م	کۆی گشتی
1	میژوو	86	65	62	59	272
2	عه‌ره‌ببی	22	29	33	19	103
3	راگه‌باندن	46	51	34	22	153
4	جوگرافیا	35	40	-	-	75
	کۆی گشتی	603				

نمونه‌ی تووژینه‌وه: - بریتیه له فیرخووانی کورد له‌هه‌ر چوار به‌شی کۆلیژی ئاداب مه‌به‌ست له‌وه‌رگرتنی له‌هه‌ر چوار قوناغ له‌لایه‌ن تووژهرانه‌وه بۆ ئه‌وه‌بووه نمونه‌ی تووژینه‌وه‌که وێنه‌ی ته‌واوی کۆمه‌لگه‌ی تووژینه‌وه‌که بخاته‌په‌و جۆری نمونه‌که‌شمان به‌شێوه‌ی (هه‌ره‌مه‌کی ساده) وه‌رگرتوه وه ژماره‌یان (63) فیرخووا، خشته‌ی (2) .

خشته‌ی (2) نمونه‌ی تووژینه‌وه‌که (فیرخووانی کوردله کۆلیژی ئاداب)

ژ	به‌ش	می	نۆر	کۆی گشتی
1	میژوو	13	12	25
2	عه‌ره‌ببی	1	0	1
3	راگه‌باندن	9	18	27
4	جوگرافیا	5	5	10
	کۆی گشتی	63		

ئامرازێ تووژینه‌وه: - هه‌ر تووژینه‌وه‌یه‌که پێویستی به ئامرازێک هه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی له‌پێگه‌یه‌وه داتا و زانیاریمان ده‌ستکه‌وتیت، بۆ ئه‌وه مه‌به‌سته تووژهران سویدیان له ئامرازه ئاماده‌کراوه‌کانی تووژینه‌وه‌کانی پێشتر و سه‌رچاوه په‌روه‌رده‌یه‌یه‌کانی وه‌رگرت، هه‌ر بۆ زیاتر گه‌یشتن به ئامانج و مه‌به‌سته‌کانی تووژینه‌وه‌که تووژهر هه‌ستاوه به‌ئه‌نجامدانی پاوه‌رگرتنی سه‌ره‌تایی (استگلاعی) بۆ به‌ده‌ست هێنانی زانیاری سه‌ره‌تایی بۆ دروستکردنی فۆرمی پاوه‌رگری، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته فۆرمێکی سه‌ره‌تایی پێشکه‌ش به ژماره‌یه‌که له مامۆستایان کرد که بریتی بوو له هه‌وت مامۆستا. وپاش کۆکردنه‌وه‌ی سه‌رجه‌م فۆرمه‌کان و زانیاریه‌کانی به‌تالکرانه‌وه و پاشتر فۆرمی کۆتایی لێوه درووست بوو. پاشکۆی ژماره (1) .

پاستیتی پوه‌تی ئامراز face Validity: - راستیتی له‌گه‌نگه‌ترین مه‌رجه‌کانه بۆ پێوانداندنی ئامراز بۆ ئه‌وه باه‌ته‌ی ده‌بیپۆیت، چونکه مه‌به‌ست له راستیتی تواناداری ئامرازه بۆ پێوانه‌کردنی ئه‌وه باه‌ته‌ی له‌پێناویدا دانراوه (الگرهی، 2001، ج2، 72)، باشت‌ترین میکانیزمیش بۆ ده‌رخستنی راستیتی پوه‌که‌شی (Face Validity) ئامرازێ راده‌ربهرین، واته‌پیشاندانی ئامرازه‌که‌یه بۆ کۆمه‌لێک پسیپۆر

فیرخوواندا. (فاگمه جواهری و دیگران، 1397، ج97) که‌وابوو هه‌رکۆمه‌لگه‌یه‌که دووربوو له خۆبندنه‌وه یان کلتوری خۆبندنه‌وه و کتیب و رۆش‌بیری تیا ئاماده نه‌بوو، ئه‌وا ئه‌وه کۆمه‌لگه به‌خۆی تاکه‌کانیه‌وه له دونیایه‌کی هه‌ژاری خۆبندنه‌وه دواکه‌وتوو ده‌ژین، ته‌نانه‌ت خۆبندنه‌وه له کتیبه‌کان و تیکسته‌کانیش گه‌نگه‌ترن، چون گه‌ر مۆفه‌کان نه‌یاننخویننه‌وه ئه‌وا ئه‌وه کات کتیب و تیکستانه وه‌که جه‌سته‌یه‌کی مردوو وان، وه‌که (رای برادبوری) ده‌لێت ((بۆ ئه‌وه‌ی شارستانیه‌تیک وێران بکه‌یت، پێویست ناکات کتیبه‌کان بسوتینیت، به‌لگه‌ قه‌ناعه‌ت به‌ خه‌لگه‌که‌ی به‌پێنه‌ چیدی کتیب نه‌خویننه‌وه. (قانع، 2011، ج5)) هه‌وه‌رها له شوێنێکی تردا به‌ پێناسه‌یه‌کی کورت و پوخت باس له گه‌نگی و رۆلی خۆبندنه‌وه‌که‌وه کراوه بۆ مۆفه‌، وه‌که له پێناسه‌یه‌کی سه‌ره‌وه‌دا ده‌رده‌که‌وتیت که خۆبندکار ده‌روازه‌ی چونه‌ ناو پڕۆسه‌ی په‌روه‌رده و به‌رئۆه‌بردنی ژینگه‌ی زانست و زانیاریه‌، ئه‌گه‌ر ئه‌م رۆله‌ گه‌نگه‌ی هه‌بێت بیه‌تته‌ چه‌قی په‌روه‌رده و زانست و زانیاری، ئه‌ی به‌بێ خۆبندنه‌وه‌ خۆ قانگه‌ردن به‌ خۆبندنه‌وه‌ی چوو به‌به‌رنامه‌ چۆن ده‌توانیت ئه‌م ئه‌رکه‌ قورسه‌ راپه‌رینیت، چون به‌ده‌ست هێنانی مه‌عریفه‌و داینه‌مۆی هه‌موو پێشه‌فه‌چوونێکه ده‌فری مه‌عریفه‌ش کتیبه‌، شاپی به‌ده‌سته‌هێنانی مه‌عریفه‌ش خۆبندنه‌وه‌یه‌، ده‌کرێت تۆ له‌ ریگه‌ی پڕۆسیسی خۆبندنه‌وه‌وه په‌ره به‌که‌سه‌یتی خۆت بده‌یت، خه‌یاالت فراوانتر بکه‌یت و بیه‌تته‌ تاکتیکی داهێنه‌ر (حسن، 2017، ج12). وه‌یه‌که‌تیک له ئه‌رکه‌ گه‌نگه‌کانی فیرخووان ئه‌وه‌یه‌ له‌ ریگه‌ی خۆبندنه‌وه‌وه بیه‌تته‌ خاوه‌ن پاشخانێکی هه‌مه‌چه‌شن له مه‌عریفه‌و زانست و زانیاری به‌ بارته‌قایی ئه‌وه‌ی بتوانیت به‌لایه‌نی که‌مه‌وه وه‌لامی بۆ زۆرشت له‌و پرسیاره مه‌عریفی و ئه‌کادیمیا نه‌هه‌بێت که له‌چوارچێوه‌ی پسیپۆریه‌که‌ی دینه‌ ریگه‌ی یان له‌ده‌ره‌وه‌ی پسیپۆریه‌که‌ی خۆین، چونکه خۆبندنه‌وه به‌یه‌که‌تیک له‌ که‌ره‌سته هه‌ره گه‌نگه‌کانی به‌ده‌سته‌هێنانی زانست و زانیاری ده‌ژمه‌په‌ردیت، که مۆفه‌کان توانیویانه به‌شێوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ بگه‌نه زانست و زانیاری و لێهاتویه‌کان له ئیستا و له رادبروودا (فرمان و ئه‌وانی تر 2016، ج170). که‌وابوو خۆبندکارێک بۆ ئه‌وه‌ی بیه‌تته‌ خاوه‌ن مه‌عریفه‌یه‌کی زۆر و ده‌وله‌مه‌ند ده‌بیت بخوینیت وه‌ بتوانیت له‌م ریگه‌یه‌وه په‌ره به‌توانا‌کانی خۆی بدات و که‌سه‌یتی خۆی به‌هه‌زبکات و هه‌ولب‌دات له‌ بواره‌که‌ی خۆیدا نوێکارو داهێنه‌ر بێت،

به‌شی سێهه‌م: پێکاریه‌کانی تووژینه‌وه:

کۆمه‌لگه‌ی تووژینه‌وه: - پێکهاتوه له‌هه‌موو ئه‌وه به‌شانه‌ی له‌ کۆلیژی ئاداب له زانکۆی که‌رکوکدا هه‌ن، مه‌به‌ست له‌وه‌رگرتنی ئه‌وه کۆلیژه‌ش بۆ ئه‌وه ده‌گه‌رێته‌وه به‌پێی پسیپۆریه‌که‌ی یان بێت پێویستی زیاتریان به‌ خۆبندنه‌وه هه‌یه که مه‌به‌ستی تووژینه‌وه‌که‌ی ئیهمه‌یه، کۆلیژی ئاداب پێکهاتوه له به‌شه‌کانی: (جوگرافیا،

$$+ 2 \times \text{ت} + 3 \times \text{ت} + 1$$

$$1 \times \text{ت}$$

ناوهندی شیاری (په کلاسیکه رهوه) =

کۆت

(Fischer, 1955, P: 156)

4- پێژەیی سەدی (Percentage) : لە پێتائو ئەژمارکردنی کۆمەلگا و نمونەیی توێژینەوه بە کارهاتوو.

ژمارەیی لاوهکی

$$100 \times \frac{\text{کۆت}}{\text{کۆت}}$$

کۆت

(السید، 1979، ل: 112)

5- کێشی سەدی (Coefficient of Weight) :

ناوهندی شیاری

$$100 \times \frac{\text{کێشی سەدی}}{\text{بەرزترین کێش}}$$

بەرزترین کێش

(الغریب، 1978، ل: 76)

بە شنی چوار: خستنه‌روو و شیکردنه‌وه‌ی ئەنجامه‌کان

لەخستەیی سەرەوه ئەوه‌مان بۆ پوونده‌بیته‌وه که هه‌موو

برگه‌کان له‌لایه‌ن گۆراوی ره‌گه‌زی (نێه) هوه سەرکه‌وتوو بووه ،

چونکه برگه‌ی ژماره (3) پله‌ی یه‌که‌می تۆمارکردوه ده‌قه‌که‌ی

ده‌لێت "خوێ، دنه‌وه‌ی ئازاد به‌زمانی دایک بۆ من چێژ به‌خشه" به

ناوه‌ندی شیاری (2,82) و کێشی سەدی (94,28) ، هه‌روه‌ها

نزمترین برگه که کۆتا پله‌ی (16) تۆمارکردوه برگه‌ی ژماره (6)

ده‌قه‌که به‌م شیوه‌یه‌یه "خوێندنه‌وه به‌زمانی کوردی پێگایه‌کی

ئاسان نییه" به به‌ناوه‌ندی شیاری (2) و کێشی سەدی

(66,66) ، واته‌ خوێندنه‌وه به‌زمانی کوردی نه‌بووه‌ته‌ کێشه و نه‌ زۆر

ئاسانیشه‌ لای خوێندکارانی کورد له‌ زانکۆی که‌رکوک ، خسته‌ی (3)

.

لەخستەیی سەرەوه ئەوه‌مان بۆ پوونده‌بیته‌وه که به‌رزترین

برگه‌ی له‌لایه‌ن گۆراوی ره‌گه‌زی (می) هوه تۆمارکرا‌بێت ، برگه‌ی

ژماره (18) پله‌ی یه‌که‌می تۆمارکردوه ده‌قه‌که‌ی ده‌لێت "هان‌دان

وگرنگیدان به‌ خوێندنه‌وه‌ی زمانی کوردی پێگایه‌که بۆ گه‌شه‌پێدانی

بیری نه‌ته‌وه‌یی " به‌ناوه‌ندی شیاری (2,92) و کێشی سەدی

(97,33) ، هه‌روه‌ها نزمترین برگه که کۆتا پله‌ی (15)

تۆمارکردوه برگه‌ی ژماره (6) ده‌قه‌که به‌م شیوه‌یه‌یه "خوێندنه‌وه

به‌زمانی کوردی پێگایه‌کی ئاسان نییه" به‌ناوه‌ندی شیاری

(1,75) و کێشی سەدی (58,33) ، واته‌ خوێندنه‌وه به‌زمانی

کوردی لای گۆراوی ره‌گه‌زی (می) بووه به‌ کێشه لای خوێندکارانی

کورد له‌ زانکۆی که‌رکوک ، به‌رای توێژهر هۆکاری خوێندنه‌وه

به‌زمانی کوردی پێگایه‌کی ئاسان نییه ، په‌نگه بۆ ئه‌وه بگه‌رێته‌وه

که په‌نگه‌زی می له‌و شاره‌ ده‌رفه‌تی چوونه‌ده‌ره‌وه‌یان که‌مه‌تر بێت

یاخود لایه‌نی کلتوووری پێگه‌ر بێت له‌وه‌ی له‌ پاش ده‌وامی فه‌رمی

وتایه‌به‌ته‌مه‌ند بۆ داوه‌ریکردنی و ده‌رخستنی پا‌ده‌ی گونجایی

برگه‌کانی (احمد، 1998، ل: 370)، هه‌ر بۆیه پاش ئه‌وه‌ی ئامراز

توێژینه‌وه له‌لایه‌ن چه‌ند شاره‌زاییه‌کی بوواری په‌روه‌رده‌ (پێگاکانی

وانه‌وتنه‌وه و ده‌رووناسی استیبتی بۆ ئەنجام‌درا که ژماره‌یان

(7) پ‌سپۆر بوون (په‌وانه‌پاشکۆی ژماره 2)، توێژه‌ر پێژه‌ی

(80٪) ی پ‌شتیوانی داوه‌ری وه‌رگرت بۆ هه‌ر برگه‌یه‌ک، له‌کۆتاییدا

چه‌ند برگه‌یه‌ک گۆرانکاری تیدا کراو ژماره‌یه‌ک برگه‌ش دوورخرانه‌وه ،

له‌ئەنجام‌دا کۆی برگه‌کان له‌ فۆرمی مامۆستایان گه‌یشته‌ (20) برگه

، توێژه‌ر سی هه‌لبژاردنی به‌شیوه‌ی (به‌لێ)، (تارا‌ده‌یه‌ک)، (

نه‌خێر) وه‌ک پێوه‌ر به‌شیوه‌ی پله‌به‌ند داناهه‌، له‌کۆتاییدا ده‌رکه‌وت

راست‌بێتی ئامرازه‌که گونجابه‌ بۆ ئەنجام‌دانی توێژینه‌وه‌که .

جێگه‌یی ئامراز: - توێژه‌ر هه‌ستاوه به‌ وه‌رگرتنی (5) مامۆستا و

(20) فێرخوا‌ز که له‌ ده‌ره‌وه‌ی نمونەیی وه‌رگه‌راوی توێژینه‌وه‌که

بوون فۆرمیان به‌سه‌ردا دا‌به‌شکرا پاش 15 پۆژ، جاریکی تر توێژه‌ر

فۆرمی نوێی به‌سه‌ریاندا دا‌به‌شکرده‌وه، پاش وه‌رگرتنه‌وه‌ی هه‌موو

فۆرمه‌کان ده‌ستمانکرد به‌ ئەنجام‌دانی دۆزینه‌وه‌ی جێگه‌یی

ئامرازه‌که به‌ هاوکێشه‌ی پێرسۆن بۆ ژماردنی کارای جێگه‌یی

ده‌رکه‌وت جێگه‌یی ئامراز مامۆستایان (0,82) و جێگه‌یی ئامراز

فۆرمی فێرخوا‌زان (0,76).

جێبه‌جێکردنی ئامراز: Application of the tool پاش

دانیابوون له‌ راست‌بێتی و جێگه‌یی ئامرازه‌کانی توێژینه‌وه، توێژه‌ر

هه‌ستا به‌جێبه‌جێکردنی به‌شیوه‌ی کۆتایی له‌سه‌ر کۆمه‌لگای

توێژینه‌وه که پێک هاتبوو له‌ (603) خوێندکار له‌به‌شه‌کانی

عه‌ره‌بی و میژوو و جوگرافیا و پاگه‌یان‌دن سه‌ر به‌کۆلیژی ئاداب که

دا‌به‌شبوون به‌سه‌ر هه‌ر چوار قۆناغی خوێندن ، توێژه‌ران به‌شیوه‌ی

دا‌به‌شکردنی راسته‌وخۆ فۆرمی پا‌ده‌برین له‌به‌رواری 2019/2/2

بۆ 2019/5/16 به‌سه‌ر فێرخوا‌زان جێبه‌جێکرد ، ئەم شیوا‌زه‌ش

وه‌ک (عه‌به‌دات) جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌کاته‌وه ده‌بیته‌ هان‌ده‌ریک بۆ

ئه‌وه‌ی به‌دیه‌قه‌تر وه‌لام‌به‌ده‌نه‌وه و ده‌ره‌ئەنجامه‌کان راست‌تر

به‌ده‌سته‌وه به‌دن (عبیدات، 1992، ل: 128) .

ئامرازه‌ ئاماره‌یه‌کان (The Statistical Procedures):

1 هاوکێشه‌ی پێرسۆن (Pearson) :

توێژه‌ر بۆ ئەژمارکردنی به‌های هاوسه‌نگی جێگه‌یی ئامراز

راپرسیه‌که به‌شیوه‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌ی وه‌لام‌دانه‌وه .

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}}$$

(السید، 1979، ل: 183) .

2. ناوه‌ندی شیاری (په‌کلاسیکه‌ره‌وه) :

- 1- کردنه وهی پەرتوکخانە کان و پێشەنگای کتێب بەشیۆه ی بەردەوام سالانە بۆ ئەوهی خوێندکارانی زانکۆی کەرکوک ئاگاداری کتێبە نوێیەکانی زمانی کوردی بن .
- 2- ئەنجامدانی کۆنفرانس و ۆرک شۆپی تاییبەت بە گرنگی خوێندنەوه بە زمانی دایک لای خوێندارانی زانکۆی گەرکوک .
- 3- ئەنجامدانی گەشتی زانستی بۆ خوێندکارانی زانکۆی گەرکوک بۆ زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە پێناو پەیداکردنی ئەزمون و لێهاتوویی زیاتر.
- 4- کارکردنی پێخراوه خوێندکارێیەکان بۆ گەشەپێدانی پالنه‌ری خوێندنه‌وه بەزمانی کوردی لە پێناو گەشەپێدانی هەستی نەتەوه‌یی لای خوێندکاران زانکۆی گەرکوک

سێیەم/ پێشنیازەکان:

- 1- ئەنجامدانی توێژینه‌وه‌یه‌کی هاوشیۆه، بەلام لەسەر ئاستی سەرجه‌م زانکۆکانی هەرێمی کوردستان .
- 2- هەلسەنگاندنی پێژەیی خوێندنه‌وه لای چینی و توێژەکانی تری شاری کەرکوک و ناوچه دابراوه‌کانی تری کوردستان .
- 3- توێژینه‌وه‌یه‌ک ئەنجام بدریت، بە مەبەستی دانان و ئاماده‌کردنی بەرنامه‌یه‌ک بۆ گەشەپێدانی پالنه‌ری خوێندنه‌وه لای خوێندکارانی کورد لە زانکۆی کەرکوک .

سەرچاوه‌کان

سەرچاوه‌ بە زمانی کوردی :-

- 1- بکار، عبدالکریم (2017): خوێندنه‌وه‌ی بەسوود، چه‌مک و شیۆلەکانی، ناوه‌ندی راگەیانندی ئارا، چ4
- 2- توغروڤ، خالد ئیز: (2018) : ئەکنیکی نوێی له کتێب خوێندنه‌وه‌دا)، ،، ئەئەفین صدیق محمد ،ناوه‌ندی راگەیانندی ئارا، چ1
- 3- حسن ،محمد فریق (2017): بەکولتورکردنی خوێندنه‌وه ، چاپخانه‌ی تاران، چ3.
- 4- حسین، توانا فریدون(2015): خوێندنه‌وه‌ی دەرەکی لای خوێندکارانی زانکۆ(توێژینه‌وه‌یه‌کی مەیدانیە له فاکه‌لتی زانسته‌ مرۆفایەتی و کۆمه‌لاپه‌تیه‌کانی کۆیه)، گۆفاری زانکۆی کۆیه، 37
- 5- سه‌مین، سه‌رحه‌د محمه‌د(2017) :زۆلی زانکۆ له‌ پەرەپێدانی به‌های هاو‌لاتیۆون لای خوێندکارانی زانکۆ(توێژینه‌وه‌یه‌کی مەیدانیە)گۆفاری زانکۆی گەرمیان، ژماره 14
- 6- سویند دال (2008) : میژووی کتێب، ود . ئەدهم ئەمین ، بلاوکراوه‌ی موکریان، هه‌ولێر
- 7- عەبدوللا ، عەبدولسه‌لام نه‌جمه‌دین (2008)، شیکردنه‌وه‌ی ده‌قی شیعری له‌رووی زمانه‌وانیه‌وه، چاپخانه‌ی حاجی هاشم ، چ1. هه‌ولێر
- 8- عەبدولرەحمان ،پازاو محیه‌دیین(2014) . بەکارهێدانی ستراتیجی دۆزینه‌وه‌ی ئاراسته‌کراو له‌ گوتنه‌وه‌ی خوێندنداوکاریه‌گری له‌

زانکۆ بچنه‌ دەر‌وه‌ و سه‌ردانی پەرتوکخانەکان و پێشەنگای کتێب بگەن ، خشته‌ی (3) .

ئەنجام و پاسپاردە و پێشنیاز

یه‌که‌م/ئەنجامه‌کان:

- 1- زۆریه‌ی بڕگه‌کانی فۆرمی راوه‌رگری سه‌رکه‌وتوو بووه ، سه‌بارت به‌ خوێندنه‌وه‌ به‌زمانی کوردی لای خوێندکارانی کورد له‌ زانکۆی کەرکوک .
 - 2- جه‌ختکردنه‌وه‌ی خوێندکارانی کورد له‌ زانکۆی کەرکوک له‌سەر پێوستی خوێندنه‌وه‌ له‌سەر گەشەکردنی هەستی نەتەوه‌یی له‌ شارە .
 - 3- به‌پێی گۆرپای پەرگه‌زی ته‌نها یه‌ک بڕگه‌ لای پەرگه‌زی (می) سه‌رکه‌وتوو نه‌بووه‌ به‌ ناوه‌ندی شیۆلی (1,75) و کیشی سه‌دی (58,33) ،ئویش باس له‌ خوێندنه‌وه‌ به‌زمانی کوردی پێگایه‌کی ئاسان نییه .
- دووه‌م/ پاسپاردەکان :له‌بەر پۆشنای ئەنجامه‌کانی توێژینه‌وه‌که‌ توێژەر ئەم پاسپاردانه‌ ده‌خارته‌پوو:-

- 1- کردنه‌وه‌ی پەرتوکخانە کوردی زیاتر و پێشەنگای کتێب بەشیۆه ی بەردەوام سالانە بۆ ئەوهی خوێندکارانی زانکۆی کەرکوک ئاگاداری کتێبە نوێیەکانی زمانی کوردی بن .
- 2- ئەنجامدانی کۆنفرانس و ۆرک شۆپی تاییبەت بە گرنگی خوێندنه‌وه‌ به‌ زمانی دایک لای خوێندارانی زانکۆی گەرکوک .
- 3- ئەنجامدانی گەشتی زانستی بۆ خوێندکارانی زانکۆی گەرکوک بۆ زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە پێناو پەیداکردنی ئەزمون و لێهاتوویی زیاتر.
- 1- کارکردنی پێخراوه‌ خوێندکارێیەکان بۆ گەشەپێدانی پالنه‌ری خوێندنه‌وه‌ به‌زمانی کوردی لە پێناو گەشەپێدانی هەستی نەتەوه‌یی لای خوێندکاران زانکۆی گەرکوک سێیەم/ پێشنیازەکان:

- 1- ئەنجامدانی توێژینه‌وه‌یه‌کی هاوشیۆه، بەلام لەسەر ئاستی سەرجه‌م زانکۆکانی هەرێمی کوردستان .
 - 2- هەلسەنگاندنی پێژەیی خوێندنه‌وه‌ لای چینی و توێژەکانی تری شاری کەرکوک و ناوچه دابراوه‌کانی تری کوردستان
 - 3- توێژینه‌وه‌یه‌ک ئەنجام بدریت، بە مەبەستی دانان و ئاماده‌کردنی بەرنامه‌یه‌ک بۆ گەشەپێدانی پالنه‌ری خوێندنه‌وه‌ لای خوێندکارانی کورد له‌ زانکۆی کەرکوک
- توێژەر ئەم پاسپاردانه‌ ده‌خارته‌پوو:-

1. حسن اشرفی، بهجت قاهری، زهرا خوشکام (1389): بررسی میزان یالاییبی‌دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با شیوه‌های مقاله‌مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی) 5.
2. فاکمه جواهری، امیر محمدی (1397): تاملی در بچعیت مقاله‌دانشجویان با تأکید بر نقش خانواده و دانشگاه و مجله راهبرد فرهنگ، ژ 41.
- گه‌شه‌پیدانی کارامه‌به‌کانی تیگه‌یشتن له خویندنه‌وه‌داو ئاراسته‌کردن بهره‌و خویندنه‌وه له زمانی کوردیدا، ماسته‌ر، زانکۆی سه‌لاحه‌دین.
- 9- عبدالله‌هاب، عبدالله (2015). وەرگرتنی زمان لای مندان) نامهی ماجیستیر، زانکۆی سلیمانی.
- 10- عزیز، کریم نه‌حمه‌د (2014). بنه‌ما گشتیه‌کانی ریگاکانی وتنه‌وتنه‌وه) ده‌زگا وچاپ‌وپه‌خشی نارین، ج 1، هه‌ولێر
- 11- عزیز، کریم احمد (2017): کیشه‌په‌روه‌ده‌یه‌کانی خویندنی کوردی له‌ناوچه‌ کوردستانیه‌کانی ده‌روه‌ی ئیداره‌ی هه‌رێم "ناوه‌ندی قه‌زای خانه‌قین وه‌ک نمونه"، گۆڤاری زانکۆی گه‌رمیان، ژماره 14.
- 12- عومه‌ر، سروه‌ علائه‌دین: (2015) : (کاریگه‌ری به‌کاره‌یندانی ستراتیجیه‌تی (SQ3R) له‌سه‌ر ده‌ستکه‌وتی قوتابییانی پۆلی شه‌شه‌می بنه‌ره‌تی له‌بابه‌تی خویندنه‌وه‌ی کوردیداو گه‌شه‌پیدانی مه‌یلیان بۆ خویندنه‌وه) نامهی ماسته‌ر، زانکۆی سه‌لاحه‌دین.
- 13- قانع‌مه‌ریوان وریا (2011) : کتیب و دونیا، چاپخانه‌ی سه‌رده‌م. سلیمانی
- 14- میکه‌، هه‌ردی مه‌هدی (2010): هه‌لسه‌نگاندنی لیته‌اتوووبیه‌کانی وانه‌وتنه‌وه‌ی مامۆستایانی بابه‌تی میژوو له‌خویندنگه‌ ناماده‌یه‌کانی پارێزگای سلیمانی، زانکۆی سلیمانی، (ماسته‌ری بلاونه‌کراوه).
- 15- رسول، ابراهیم رسول (2014): ده‌روازه‌یه‌ک بۆ وانه‌وتنه‌وه، چاپ و په‌خشی نارین، هه‌ولێر.

سه‌رچاوه‌ به‌ زمانی عه‌ره‌یی:

1. بسام برکه (2006): دور القراه فی حیانتا الاجتماعیه المعاصره (www.eqraa.com).
2. الجبوری، شاکر محمود (2001): اپر استخدام نمگین للملخص السبوری فی تدریس ماده‌ التاريخ للصف الخامس الابتدائی فی تحصیل واستبقاو المعلومات، رساله ماجستیر غیر منشوره، کلیه المعلمین، جامعه دیالی.
3. جلال عزیز فرمان، حامد شهاب احمد (2016): مجله کلیه التریبه الاساسیه للعلوم التریویه والانسانیه / جامعه بابل، عدد 26.
4. خمله‌اهد، (2014): واقع الاختیار المهنی الخریجی الجامعه الجزائریه (جامعه محمد خچیر نمژجا) رساله الماجیستر، جامعه محمد خچیر
5. السعدی، فراس نبیل (2002): اپر المناقشه بتمپیل الّدوار فی تحصیل تلامیژ الصف الخامس الابتدائی فی ماده‌ التاريخ الاسلامی، رساله ماجستیر غیر منشوره، کلیه المعلمین، جامعه دیالی.
6. کمال عسلونی، (2017): تگویر مهاراتی الاقاو والحوار فی نشاگه‌ المگاله‌ الموجهه (سنه‌ اولی پانوی- نموژجا)، رساله ماجستیر، جامعه زیان عاشور- الجلفه.

سه‌رچاوه به‌ زمانی فارسی:

خشتهی (3) ناوهندی شیایوی وکیشی سهدی برکه کانی فۆرمی هه ئسه تگانانن تایبیهت به رهگهزی نێر

کیشی سهدی	ناوهندی شیایوی	نه خیر	تارا دهیهک	به ئی	پله	ژ	برکه کانی
94,28	2,82	2	1	32	1	3	خویندنهوی نازاد به زمانی کوردی بو من چیرۆکه خشه
90,47	2,71	3	4	28	2	13	زۆر نه زموون وشت فیریبووم له ریگهی خویندنه وهوه
88,57	2,65	2	8	25	3	2	نه گهر کومه نه یهک بو خویندنهوی نازاد به زمانی کوردی پیکبه یئیریت په یوهندی پێوه ده کهم
86,66	2,6	2	10	23	4	18	هانان و گرتگیان به خویندنهوی زمانی کوردی ریگایه که بو گه شه پیدانی بیری نه ته وهیی .
86,66	2,6	3	8	24	4	15	سال نه دواي سال خویندنه وهوم زیاتر ده بییت
85,71	2,57	5	5	25	5	8	بو سه رکه وتن له ژیان خویندنهوی نازاد به زمانی دایک
82,85	2,48	6	6	23	6	5	سهردانی کتیبخانه کان ده کهم بو خواستی کتیب به زمانی کوردی .
80,95	2,42	6	8	21	7	1	هه وتله ده م نه وه که ده یخوینمه وه به زمانی نه گه ن هاوړیکانی زانکوم باسی بکه م.
80,95	2,42	3	14	18	7	16	شاره کهم پشتگینخواوه له رووی گرتگیان په فهرهنگی کوردییه وه.
79,04	2,37	5	12	18	8	20	ماموستایانی زمانی کوردی هاندرمان ده بن له پیدانی سه رچاوه وژیدمهی بئه پهرتی بو خوی، دنه وه وتویرینه وه .
79,04	2,37	7	8	20	8	9	خویندنهوی چیرۆک و رومانم به لاوه چیرۆکه خشه
78,09	2,34	6	11	18	9	7	ناواته خوازم کتیبخانه یه کهم به بییت نه و کتیبانه ی تیدا بییت که خوشم دهوین
77,14	2,31	8	8	19	10	19	ریکخواوه خویندکاری وقتو تابه کان رۆژیان هه یه له هانان بو خوی، دنه وه به زمانی دایک .
75,23	2,25	5	16	14	11	10	خویندنهوی بابه ته زمانه وانیه کانم به لاوه چیرۆکه خشه
74,28	2,22	6	15	14	12	11	به پێویستی ده زانم سالانه له زانکو پێشبرکیی "خوینهری چاپووک" نه نجام بدریت .
73,33	2,2	8	12	15	13	14	سهردانی پێشهنگای کتیب ده کهم .
70,47	2,11	11	9	15	14	4	سهردانی کتیبخانه کان ده کهم بو خواستی کتیب به زمانی کوردی .
68,57	2,05	8	17	10	15	12	کاتی پشه کان ده قۆز مه وه بو خویندنهوی نازاد
68,57	2,05	10	13	12	15	17	گۆڕینه وهی کتیب نه گه ن هاوړیکانم نه نجام ده دم
66,66	2	12	11	12	16	6	خویندنه وه به زمانی کوردی ریگایه کی ناسان نییه

خشتهی (4) ناوهندی شیاوی وکیشی سەدی برگهکانی فۆرمی هه‌سه‌نگاندن تاییه‌ت به ره‌گه‌زی (می)

کیشی سەدی	ناوهندی شیاوی	نه‌خیر	تارادهیه‌ک	به‌ئی	پله	ژ	برگه‌کان
97,33	2,92	-	2	26	1	18	هاندان وگرنگیدان به خویندنه‌وی زمانی کوردی ریگایه‌که بۆ گه‌شه‌پیدانی بیرى نه‌ته‌وه‌یی .
96,42	2,89	-	3	25	2	3	خویندنه‌وی نازاد به‌زمانی کوردی بۆ من چیرۆکه‌خسه .
96,42	2,89	-	3	25	2	7	ناواته‌خوازم کتیب‌خانه‌یه‌که‌م هه‌بیت نه‌و کتیب‌خانه‌ی تیدا بیت که خوشم ده‌وین .
95,23	2,85	1	1	26	3	8	بۆ سه‌رکه‌وتن له‌ژبان خویندنه‌وی نازاد به‌زمانی دایک
91,66	2,75	2	3	23	4	2	نه‌گه‌ر کۆمه‌له‌یه‌که‌ بۆ خویندنه‌وی نازاد به‌زمانی کوردی پیکه‌په‌نیت په‌یوه‌ندی پیوه‌ده‌که‌م .
90,47	2,71	2	4	22	5	9	خویندنه‌وی چیرۆک و رۆمانم به‌لاوه‌ چیرۆکه‌خسه .
90,47	2,71	-	8	20	5	13	زۆرنه‌زمون وشت فی‌بووم له‌ پێگه‌ی خویندنه‌وه‌وه .
89,28	2,67	1	6	21	6	11	به‌ پیوه‌ستی ده‌زانم سالانه‌ نه‌زانکۆ پێشبرکیی "خویندنه‌ری چا‌پووک" نه‌ نه‌جام‌داریت .
85,71	2,57	4	4	20	7	5	سه‌ردانی کتیب‌خانه‌کان ده‌که‌م بۆ خواستنی کتیب به‌ زمانی کوردی
84,5	2,53	4	5	19	8	15	سا‌ئ له‌دوای سا‌ئ خویندنه‌وم زیاتر ده‌بیت
83,33	2,5	3	8	17	9	4	سه‌ردانی کتیب‌خانه‌کان ده‌که‌م بۆ خواستنی کتیب به‌ زمانی کوردی
79,76	2,39	3	11	14	10	12	کاتی پشوه‌کان ده‌قۆزموه‌وه‌ بۆ خویندنه‌وی نازاد .
79,76	2,39	2	13	13	10	17	گۆپینه‌وه‌ی کتیب له‌گه‌ن' هاو‌پیکانم نه‌ نه‌جام ده‌دم
77,38	2,32	7	5	16	11	16	شاره‌که‌م پشتگو‌ینخواه له‌ رووی گرنگیدان به‌ شه‌ره‌نگی کوردیه‌وه .
76,19	2,28	3	14	11	12	14	سه‌ردانی پێشه‌نگای کتیب ده‌که‌م .
75	2,25	4	13	11	13	1	هه‌ولده‌دم نه‌وه‌ که‌ ده‌یخوینه‌وه‌ به‌زمانی له‌گه‌ن' هاو‌پیکانی زانکۆم باسی به‌که‌م .
75	2,25	3	15	10	13	10	خویندنه‌وه‌ی بابته‌ زمانه‌وانیه‌کانم به‌لاوه‌ چیرۆکه‌خسه
73,80	2,21	7	8	13	14	19	ریکخواه‌ خویندکاری و‌هوتاییه‌کان رۆئیان هه‌یه‌ له‌ هاندان بۆ خوی، دنه‌وه‌ به‌زمانی دایک .
73,80	2,21	3	16	9	14	20	مامۆستایانی زمانی کوردی هاندەرمان ده‌بن له‌ پیدانی سه‌رچاوه‌ و‌ژێده‌ری بنه‌ره‌تی بۆ خوی، دنه‌وه‌ و‌توێزینه‌وه .
58,33	1,75	15	5	8	15	6	خویندنه‌وه‌ به‌زمانی کوردی ریگایه‌کی ناسان نییه‌

پاشکۆکان

پاشکۆی (1): ئیستی پسیپۆرو شارەزاکان

ژ	ناو	بروانامە	نازناوی زانستی	پسیپۆری ورد	ناونیشان
1	د.حسین اسماعیل علی	دکتۆرا	پروڤیسۆر	کۆمەڵناسی	زانکۆی گەرمیان / کۆلیجی پەروردە
2	د.نظام عبدالجبار حسین	دکتۆرا	پروڤیسۆر	ریڤاگانای وانه و تهنه وه	زانکۆی سلیمانی / کۆلیجی پەروردە بنبەرەت
3	پگاه علی مردان	دکتۆرا	مامۆستا	دەروونناسی	زانکۆی گەرمیان / کۆلیجی پەروردە
4	کوردستان حمید حمد	ماستەر	مامۆستا	ریڤاگانای وانه و تهنه وه	زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلیمانی
5	کریم مدحت حاتم	ماستەر	مامۆستا	ریڤاگانای تووێژینه وه	زانکۆی گەرمیان / کۆلیجی پەروردە
6	نازدار قدرت عباس	ماستەر	مامۆستا	تەندروستی دەرونی	زانکۆی گەرمیان / کۆلیجی پەروردە
7	م.سرحد محمد سمین	ماستەر	م.ی	کۆمەڵناسی	زانکۆی گەرمیان / کۆلیجی پەروردە بنبەرەت

پاشکۆی (2): وهزارەتی خوێندنی بالا و تووێژینه وه ی زانستی

زانکۆی گەرمیان

ب/ قۆرمی راوه رگری

خوێندکاری بەرێژ/

سلاوی زانست ...

بۆ ئە نجامدانی تووێژینه وه یهك به ناونیشانی : (هه‌سه‌نگاندى راده‌ی خویندنه وه به‌زمانی كوردی لای خویندكارانی كورد له زانکۆی كهركوك) هه‌ستاوین به‌ ئاماده‌کردنی ئەم قۆرمه‌ی به‌رده‌ستتان بۆ زانیینی راده‌ی خویندنه وه به‌زمانی كوردی لای خویندكارانی كورد له زانکۆی كهركوك ، داواكارین له به‌رێژتان و هك خویندكارێکی كورد له وه‌لامانه وه ی برگه‌كانی ئەم راوه‌رگرییه هه‌واكارمان بن به‌دانانی هه‌یماي () له وه‌ خانه‌یه‌یی به‌گونجای ده‌زان .

هه‌واكاریتان جیه‌گی رێژه ...

ناو :

به‌ش :

قو‌ن‌اغ :

ر‌ده‌گه‌ز :

ته‌مه‌ن :

تییینی : له‌م تووێژینه وه یه‌ پێوه‌ری (لیکرت) سیی به‌شیوه‌ی (به‌ئێ ، تارا‌دیه‌ك ، نه‌خیر) به‌کارده‌هینن .

تووێژه‌ران

م.کریم احمد عزیز

م.ی.سامان به‌من

(هه‌سه‌نگاندى رێژه‌ی خویندنه وه به‌زمانی كوردی لای خویندكارانی كورد له زانکۆی كهركوك)

ز	برگه‌کان	به‌ئێ	تارا‌دیه‌ك	نه‌خیر
1.	هه‌ولده‌ده‌م نه‌وه كه ده‌یخوینمه وه به‌زمانی له‌گه‌ل هه‌وریکانی زانکۆم یاسی بکه‌م .			
2.	نه‌گه‌ر کۆمه‌له‌یه‌ك بۆ خویندنه وه ی نازاد به‌زمانی كوردی پیکه‌یه‌نریت په‌یوه‌ندی پێوه‌ده‌که‌م .			
3.	خویندنه وه ی نازاد به‌زمانی كوردی بۆ من چێژه‌خشه .			
4.	سه‌ردانی كتیبه‌خانه‌كان ده‌که‌م بۆ خواستی كتیبه‌ به‌ زمانی كوردی .			
5.	جه‌زم له‌ به‌شاریکردنه له‌ چالاکیه‌ رۆشنه‌یه‌یه‌كان به‌زمانی كوردی .			
6.	خویندنه وه به‌زمانی كوردی رینگایه‌کی ناسان نییه			

7.	ناواته خوازم كئيبخانه يه كم هه ببيت نه و كئيبخانه ي تيدا بيت كه خوشم دهوین .
8.	بۇ سەرکه وتن له ژيان خویندنه وهی نازاد به زمانی دایك پیویسته .
9.	خویندنه وهی چیرۆك و رومانم به لاهه چیرۆكه خشه .
10.	خویندنه وهی بابه ته زمانه وانیه كانم به لاهه چیرۆكه خشه .
11.	به پیویستی دزمانم سالانه له زانكو پیشبرگیی "خوینهری چا پووك" نه نجام بدریت .
12.	كاتی پشوه كان ده قۆز مه وه بۇ خویندنه وهی نازاد .
13.	زۆر نه زمون وشت فیربووم له ریگهی خویندنه وه وه .
14.	سهردانی پیشهنگای كئیب دهگه م .
15.	سال له دواى سال خویندنه وه م زیاتر ده ببيت .
16.	شارهگه م پشتگوینخراوه له رووی گرنگیدان به فهرهنگی كوردییه وه .
17.	گۆرینه وهی كئیب له گه ل هاوړیکانم نه نجام ده دم .
18.	هاندان وگرنگیدان به خویندنه وهی زمانی كوردی ریگایه كه بۇ گه شه پیدانی بیرى نه ته وه یی .
19.	ریكخراوه خویندكاری و قوتابیه كان رۆلیمان ههیه نه هانندان بۇ خوئ، دنه وه به زمانی دایك .
20.	مامۆستایانی زمانی كوردی هاندرمان ده بن له پیدانی سهرچاوه وژیدهری بنه ره تی بۇ خوئ، دنه وه وتوینیه وه .